

CRÍTICA

Diàleg amb Valentí Puig

FÈLIX RIERA

ASSAIG

Valentí Puig, *L'os de Cuvier*. DESTINO. Barcelona, 2004.

Fa uns anys, en un viatge a París, vaig tenir l'oportunitat de constatar dues coses: que la cultura francesa seguia sent una cultura expansiva i amb gran capacitat d'ordenació de les pulsions polítiques i estètiques de França, i que a Catalunya la cultura s'havia convertit en un problema que políticament calia evitar. Mentre en el centre George Pompidou tornaven a actualitzar el discurs pictòric de Pierre Bonnard, en el Macba es realitzava una retrospectiva de l'obra de Miquel Barceló des d'una concepció tradicional i embalsamadora. Mentre París convertia Bonnard en un pintor modern, Barcelona convertia Barceló en un clàssic. A França, el passat cultural està viu, és també present; a Catalunya, no obstant això, el present està oblidat i el passat, cada vegada queda més clar, no ens pertany a tots, està en disputa.

L'os de Cuvier, de Valentí Puig, m'ha permès tornar a reviuir aquesta sensació de desassossec i desarrelament que vaig sentir al recórrer l'exposició de Barceló, però en aquesta ocasió no des del pla emocional sinó des del de la raó. L'assaig de Valentí Puig es planteja la mateixa pregunta que es va plantejar Franz Kafka en els seus diaris "Segueix estant el bosc allí?", segueix estant la cultura catalana allí? Kafka, contesta: "El bosc segueix allí en bona part. Però tot just la meua mirada s'allunya deu passos, jo desistia, atrapat altra vegada per l'avorrida conversa". El seu assaig, doncs, ens adverteix dels perills que té una societat que cada vegada que veu la Cultura (per diferenciar-ho de la cultura en minúscula) s'allunya deu passos encoratjada per les administracions. Una comunitat cultural que desisteix de tenir interlocució amb la societat, els membres de la qual segueixen atrapats una i mil vegades per avorrides converses, que tenen com a resultat la inacció, com indica Valentí Puig: "Sempre han posat més energies a definir

JORDI GARCIA

VALENTÍ PUIG ANALITZA EN EL SEU ASSAIG L'ESTAT DE LA CULTURA CATALANA

l'essència de la cultura catalana que a fer-la". Valentí Puig, de la mà de la ironia i d'un marcat fons poètic memorialista, interroga el complex magmàtic de la cultura catalana i mostra que és una cultura sotmesa a l'assetjament de nosaltres mateixos. *L'os de Cuvier* s'endinsa de manera reveladora en el nostre cos cultural i espiritual com a país. De les seves propostes, em centraré en cinc dels nou capítols de què consta el llibre: *Sense màitres à penser*, *L'os de Cuvier*, *Hispania felix*, *Dues llengües, una societat*, *una cultura* i *Excurs*.

FALTEN LÍDERS CULTURALS

Falten *màitres à penser*, aquells que lideren en cada moment una cultura amb la seva qualitat intel·lectual i moral. Valentí Puig ens recorda la lògica cultural catalana, dominada per Saturn, que devora els seus fills, des d'Eugeni d'Ors fins a Vicens Vives, passant per Josep Pijoan, entre d'altres; uns veient-se obligats a un exili interior com Josep Pla, uns altres a un exili exterior, com D'Ors i Carner. En tots els casos, homes de la cultura que han intentat el difícil equilibri, com diria Yukio Mishima "entre la ploma i l'espasa", entre l'acció literària i l'acció política. Tots autototmetent-se a un doble esforç, cap a la seva obra i cap a Catalunya. Una manera de ser intel·lectual que encara està

viva en la nostra cultura. Xavier Bru de Sala, Baltasar Porcel, Xavier Rubert, Julià de Jòdar i Miquel de Palol es troben en aquests moments situats en la mateixa cruïlla, encara que sense el paper totalitzador i vertebrat d'un Joan Fuster i d'un Eugeni d'Ors. Una destinació individual, tràgica en alguns casos, que revela el poder devorador de la nostra cultura, de la nostra incapacitat de reconèixer el paper dels millors i que ha convertit el lideratge en un estigma, en una condemna intel·lectual i moral que els perseguirà sempre.

La part central de la seva proposta reflexiva sobre la nostra cultura és la que dona títol al llibre *L'os de Cuvier*. Cuvier plantejava que des de l'"examen d'un os és possible deduir-ne, amb certs límits, l'estructura". Valentí Puig ens indica que Ausiàs March seria el punt central des d'on arrenca la nostra morfologia cultural i, sobre aquesta base, s'endinsa a establir qui formen la columna vertebral de la cultura catalana: Ausiàs March, Jacint Verdaguer, Joaquim Ruyra, Josep Carner, Eugeni d'Ors, Josep Pla i Salvador Espriu. En el seu recorregut argumental, ens revela els forats negres, les absències d'obres estructuradores d'una cultura. És en aquesta conformació topogràfica on s'adverteix el caràcter sísmic de la

nostra història i el seu desajustament respecte al mapa artístic d'Europa. Ens situa, en certa mesura, enfront dels advertiments de Paul Valéry, en una conferència realitzada a Barcelona, alludint a la mort de la cultura occitana, quan deia: "Mort de la seva poesia, morta d'haver estat només poesia [...], la poesia és, si es vol, la culminació d'una cultura, però les muntanyes no descansen en els cims".

Sobre la nostra relació amb Espanya, Valentí Puig ens suggereix una revisió crítica i documentada sobre la necessitat de mantenir el diàleg sincer amb Espanya, com l'establert entre Joan Maragall i Miguel de Unamuno i el que va establir Vicente Cacho Viu amb les seves reflexions sobre el nacionalisme català com a factor modernitzador d'Espanya. Valentí Puig observa els perills que amaga el pessimisme amb què Catalunya es re-

L'assaig amaga una sorpresa, descobrir el motor que mou el pensament de Valentí Puig

laciona amb Espanya. En la mateixa direcció que Josep Ferrater Mora, Valentí Puig ens indica que "catalanitzar Catalunya no vol dir restar alguna cosa d'Espanya. Vol dir el contrari: sumar-hi alguna cosa".

L'assaig culmina amb la constatació que "el reduccionisme lingüístic és un altre impàs, anul·lat cada dia per la pràctica social a favor d'una convivència bilingüe que la societat de Catalunya viu casa per casa". Carles Riba en la seva obra *Els poetes i la llengua comuna* proposava "crear-nos una llengua comuna clara i vàlida, indefinidament disponible". Per a la cultura catalana, el català tanca un sens fi de contradiccions i el seu accés al públic de manera normalitzada encara té fortes vies de resistències producte de les noves dinàmiques culturals que busquen vies d'expressió més globals per a culminar els seus processos industrials. La qüestió de la llengua és una qüestió central, tal vegada en molts aspectes la qüestió.

L'os de Cuvier, en la seva conclusió (*excurs*), amaga una felicitat sorpresa que va lliscant per tot el llibre, que consisteix a descobrir el motor que mou el pensament de Valentí Puig, la seva passió per la cultura, pel que aporta al conjunt de la societat. Entén la cultura (art), com la nostra segona creadora. Llegint *L'os de Cuvier* ens adonem que ja som molts els que pensem que és necessari impulsar una revisió crítica de la nostra política cultural que permeti avançar cap a un retorn a l'excel·lència, a reforçar el nostre compromís amb la millora de l'educació, el nostre compromís per una cultura que pesi, a l'establiment d'un diàleg fecund entre el clàssic i el modern, i a la necessitat de convertir la cultura en el centre i no en la perifèria de la societat. No és un llibre per a posar-se d'acord, sinó per a saber que no estem d'acord. Seria un error prescindir de les seves aportacions i encara seria un major error no enfrontar-nos als sísmes que, des del passat, encara es projecten sobre la nostra cultura. Seria un error no acceptar el diàleg crític i sense concessions que ens proposa el seu autor.

Valentí, *Madame vit encore*. Gràcies.